

Ýüzük kampaniýasy

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 января, 2025

Ýüzük kampaniýasy ÝÜZÜK KAMPANIÝASY

1960-njy ýylyň awgust aýy. Moskwa...

Žurnalistler Ömer Sami Joşar, Orhan Karaweli bilen edebiýat taryhçysy Fahir Iz dagy türk edebiýaty boýunça geçirilýän konferensiýa gatnaşmak üçin bu şäherdedi...

Sürgündäki Nazym Hikmet syrkawdy. Ýöne ol ýarawsyzdygyna garamazdan Türkiýeden gelen myhmanlary görmek üçin şygryýet duşuşygyna gitdi we bir goşgusyny dünýäniň çar künjünde bolşy ýaly ýene-de türkçe okady...

Türkiýeli myhmanlary bilen gürrüňdeş bolanda, Nazym Hikmetiň ünsüni myhmanlarynyň barmagy çekdi! Hiç biriniň barmagyda nika ýüzügininiň ýokdugyny görende: “Eýgilikmi, indi Türkiýämdä ýüzük dakylanokmy?” diýip sorady.

Gürrüň berdiler:

«- 27-nji maýdaky harby döwlet agdarlyşygyndan soň 1960-njy ýylyň 8-nji iýunynda «Gazna kömek we puluň gymmatyny artdyrmak üçin» Stambulyň 1-nji tankçylar batalýonynyň ofiserleri we olaryň aýallary «Ýüzük bagyşlama» kampaniýasyny başlatdy. Ildeşlerimiz döwlet býužetine gatanç üçin haýyr-sahawat mobilizasiýasyna gatnaşdy. Bizem ýüzüginizj bagyş etdik...”

Nazym Hikmet şondan bir ýyl öň Wera Tulýakowa bilen nikalaşypdy. Şahyr barmagyndaky nika ýüzüginini çykaryp, Fahir Ize uzatdy.

Fahir Iz gümrükden geçende ýüzüksiz geçendiklerini, yzyna gaýdanda ýüzüklü geçip bilmejekdiklerini aýtdy...

Muny näme sebäpli ýazandygymy aýtjak, ilki käbir maglumatlary dykgatyňyza ýetirmesem bolmaz:

• DÜÝNI BILMEK

Kaime – ilkinji osmanly banknoty, kagyz puly.

Osmanly 1840-njy ýylda kaimäni çykaryp, başyna «bela» satyn aldy, ol häzir başymyzdan geçirýänlerimiziň birmeňzeşini düýn başyndan geçirdi! Turuwbaşdan berilen prosent jedelli boldy. Inflýasiýa, nyrlaryň ýokarlanmagy ýaly kaimäniň sebäp bolan detallaryna girjigem däl...

Prosent belasyndan gutulmak üçin kaimäni hereketden aýyrmak meselesi orta atyldy. Soltan Abdylmejit emeldarlaryny ýanyna çagyrdy. Sadrazam (baş wezir), şeýhulyslam (baş müfti), nazyrlar (wezirler) mejbury kömek (iane-i umumiýýe) çykarylmagyna karar berdi.

Ianäniň toplanmagyna ilkinji bolup Stambuldaky döwlet işgärlerinden başlandy. Ianeler peýderpeý gazna geldigisaýy, kaime dolanşykdan çekilip ýakyldy. Bu proses 1862-nji ýyla çenli dowam etdi. Ýagny, döwletiň ýalňys ykdysady maksatnamasynyň zyýany işgärlere doldurdyldy. Munuň bilenem gutaranok.

Soltan Abdylezize garşy döwlet agdarlyşygy boldy. Myrat V aklyndan azaşdy. Abdylhamyt II häkimiýet başyna geldi.

Osmanly agyr ykdysady krizisden çykjak bolup, 1876-njy ýylda ikinji gezek kaime çykarmaga başlady. Bu gezek banknotdan jogapkär edara iňlis-fransuz şärikdeşligindäki «Osmanly» bankydy. Üç million liralyk kaime emissiýasyna karar berildi. Az wagtda limit 16 milliona ýetdi.

Bu ykdysady maksatnama-da ýöremedi. Kaime bahanasy bilen meýletin kömek puly toplandy: **iane-i harbiýe...**

Munuň bilenem gutarmady.

Osmanly birmeňzeş we nagt zerurlyklary üçin üçünji kaime dolanşygyny Birinji jahan urşy ýyllarynda durmuşa geçirdi. Yzyndan yene halkyň üstüne gidildi – **iane-i jihadiýe** ady bilen mejbury kömek puly toplandy...

Mus-musuň mustapasyna geleliň:

• BAŞ-BAŞDAKLYK ETMEZDEN

Okuw programmalarynda osmanlynyň çöküş diňe uruşlar bilen baglanyşdyrylyp, gürrüň berilýär. Ykdysady taryhçylyk okuw maksatnamalarynda ýok. Ykdysady taryh boýunça çeşmelerem ýok diýerlik derejede az ýurdumyzda...

Şol sebäpli hem kaimäniň ýykgynçylykly zarbasy hemişe ünsden düşürildi. Ýogsam bolmasa, osmanlynyň çöküş sebäbiniň başyny şu ykdysady maksatnama çekýär-ä!

Kaimäniň döreden boşlugy iň agyr ýitgilerden biridi, halkyň döwlete bolan ynamynyň ýok bolmagydy.

Kemalist respublikanyň ilkinji göreş ugurlaryndan biri-de, doly garaşsyz ykdysadyýeti kemala getirip, halkyň döwlete bolan ynamyny gazanmakdy. Muňa mysal hökmünde 1927-nji ýylda kaimäniň dolanşykdan galdyrylmagyny görkezip bolar.

Sürgündäki Nazym Hikmetiň döwlete kömek bolsun diýip, ýüzügin berjek bolmagynyň çuňňur manysy ýokmy? Bu sowaly bermegimiň sebäbi bar:

Erdoganyň-AKP-nyň ykdysady syýasatynyň jedeli edilsin, elbetde. Garşylyklaýyn pikir baýlyk ahwetin!

Ýöne käbirleriniň isleýäni şumatky häkimiýetde oturanlar gitse bolýar, döwlet çökse çökübersin!

Serediň: Ykdysady maksatnamasy oňmadyk her bir hökümet uzaga gitmeýär. Galyberse-de, häkimiýetler geldi-geçer zat, hemişelik durjak zat – halk...

Bir döwleti gurmak üçin müň ýyl gerek, ýykmak üçin bir sagat ýeterlik. Erdogan gitsin diýip döwleti çökertjek bolmaň! Bu gök asmanyň üstümize saýa salyp duran gümmezi çökse, hemmämiz aşagynda galarys. Hiç kimiň aýlygynyň, girdeýjisiniň kesilmezligi ýa-da iň bolmanda ýüzügin bagyş etmezligi we ş.m-ler üçin özümüzizi salyhatly, sowukganly alyp barmaga borçludyr.

Sosyal mediýada ýazuw-pozuw edip, döwlete we ýurda bolan ynamy ýok etmeliň.

Siziňki dogry hem bolsa, ykdysadyýeti dowamly ýamanlamagyň,

her ädimini ýaňsýlamagyň, jemgyýetde ynamsyzlyk döretmegiň kime peýdasy bar?

Munuň sebäbi günümüzde syýasatyň gönüden-göni garpyşma gurşawynda bolmagydyr... Diňe öz sferasynyň hakly tarapyndan ýöredilen ýüzleý çekişmeler adamy we jemgyýeti gödekleşdirýär.

Ýogsa-da, baş-başdaklyk etmezden gürläp, ýazyp bolanokmy?

Dostoýewskiý şeýle ýazypdy:

«Sowukganlylyk täsirini ýitirende şeýtan kömege geler».

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 15.06.2022 ý. Publisistika